Familia Hurmuzaki: un exerciţiu de memorie întru păstrarea identităţii româneşti din Bucovina

Ilie LUCEAC*

Keywords: *Hurmuzaki family*, *Romanian identity*, *Romanian intellectual class*, *national unity idea*, *culture of the Romanian society in the 19-th century*

Situaţia social-politică a românilor din Bucovina habsburgică în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea ajunsese într-o stare precară. Memoria istorică înregistrează la momentul 1848 o lipsă acută a unei pături intelectuale naţionale în toate sferele de activitate ale societăţii, aşa încât implicarea membrilor familiei Hurmuzaki în viaţa social-politică şi culturală a societăţii bucovinene de atunci ne apare astăzi, în retrospectiva anilor, ca o împlinire providenţială pentru comunitatea românească din Ducatul Bucovinei. Aşa cum în Ţările Române Revoluţia de la 1848 „nu reprezintă un început, ci este punctul final al unei evoluţii, saltul calitativ al unei îndelungi şi complexe acumulări, rezultatul unei dezvoltări organice şi unitare a societăţii româneşti, baza de plecare către o nouă etapă a istoriei noastre" (Platon 1974: 37)[1], tot aşa şi în Imperiul Habsburgic, „primăvara popoarelor" reprezintă o finalitate a unei evoluţii, un salt calitativ al unor „complexe acumulări", un rezultat al dezvoltării organice a popoarelor, al spiritului şi al libertăţii naţionale (Luceac 2000: 26).

Alături de alţi intelectuali – în majoritatea lor fii de boieri, cum au fost Grigorcea, Popovici, Petrino, Stârcea, Cârste, Albotă, Logotheti sau Flondor – fraţii Hurmuzaki din prima generaţie au jucat un rol decisiv în coagularea unităţii de neam în Bucovina înstrăinată. Ei au ştiut să pună bazele culturii naţionale şi să arate drumul pe care urma să păşească societatea românească de aici, încât mai târziu, clasa intelectualilor români de la sfârşitul secolului al XIX-lea (inclusiv generaţia a doua a Hurmuzăkeştilor) a contribuit esenţial la înfăptuirea idealului de unitate naţională, care a culminat cu actul unirii de la 1918.

Se ştie bine că implicarea marilor personalităţi ale neamului în orientarea şi coagularea unor momente memorabile din istoria naţională sau culturală a unui popor determină întotdeauna finalitatea acestor evenimente, marcând totodată şi memoria colectivă a posterităţii.

Cultura, ca instituţie, fiind o manifestare a membrilor societăţii, nu este de sine stătătoare, cu posibilităţi proprii de evoluţie, independente de societate. Există popoare pe o treaptă de cultură inferioară şi altele pe o treaptă superioară, unele

* Institutul Teologic Ortodox din Cernăuţi, Ucraina.

[1] Mai vezi: Gh. Platon, *Probleme privind mişcarea revoluţionară de la 1848 din Moldova*, Bucureşti, 1968. (Extras din culegerea „SAI", vol. XI); Idem, *Moldova şi începuturile revoluţiei de la 1848,* Chişinău, Universitas, 1993.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

popoare cu cultură originală şi bogată, altele dimpotrivă, slabe copii ale culturilor străine. În acelaşi timp, există împrejurări favorabile pentru dezvoltarea culturii şi altele nefavorabile. Un popor independent, unitar, bine organizat din punct de vedere economic şi omogen, este într-o condiţie de creaţie optimă. Însă un popor divizat sub stăpâniri străine, compus din elemente eterogene, anarhizat, sărăcit, nu va da nicicând o mare cultură naţională. Civilizaţia este întotdeauna strălucirea şi luxul popoarelor bogate.

Lipsa de linişte şi lipsa de independenţă politică sunt desigur două cauze importante, care au împiedicat pe românii din Bucovina să se ridice în secolul al XIX-lea la o cultură originală şi creatoare. Totuşi aceste două împrejurări nu trebuiesc exagerate. Românii au avut de fapt independenţă în cele două principate, înainte de suzeranitatea turcească, căci suzeranitatea ungurească şi cea polonă au fost mai mult forme feudale decât realităţi politice. Chiar sub turci s-a păstrat autonomia internă a Principatelor.

Constantin, cel mai în vârstă dintre fraţii Hurmuzaki din prima generaţie, care se strămutase la 1840 cu traiul în Moldova, va reuşi să demonstreze adevărul istoric referitor la cauza Principatelor. O va face argumentat şi fără echivocuri, atât în faţa opiniei publice europene, prin intermediul presei şi al Comisarilor – reprezentanţi ai Puterilor garante, favorabile Unirii, din Franţa, Rusia, Prusia şi Sardinia – cât şi în faţa Divanului ad-hoc al Moldovei (*Ibidem*: 186). Constantin va confirma concluziile sale teoretice referitoare la statutul juridic al Principatelor printr-un document istoric important, descoperit de el în 1855, în Biblioteca regală din Oxford. Este vorba despre Tratatul comercial, încheiat între domnitorul Moldovei Petru Şchiopul şi regina Angliei Elisabeta I (anii de domnie 1558–1609), la 27 august 1588, prin ambasadorul englez Harborne la Constantinopol (*Ibidem*: 187). Acest tratat acorda britanicilor dreptul de comerţ în Moldova cu o taxă de 3%. Documentul avea de fapt o dublă semnificaţie. În primul rând – cea ştiinţifică, şi în al doilea rând – conta importanţa lui juridică pentru situaţia Principatelor după aproximativ 270 de ani de la încheierea primei Capitulaţii a lui Bogdan al III-lea, cel „Orb”, cu Sublima Poartă. Tratatul demonstra că suzeranitatea Porţii otomane n-a anulat suveranitatea politică a Principatelor. Reactualizarea lui a fost de fapt un merit al lui Constantin Hurmuzaki de a-l fi folosit într-un moment când semnificaţia politică a documentului a putut fi exploatată din plin (Zub 1975: 749).

Cert este că fără Ardeal, românismul din Bucovina nu se putea realiza în creaţia de cultură. Nici temelia materială pentru această creaţie nu era posibilă cu această destrămare de forţe, nici concentrarea forţelor vii ale neamului spre un ideal de cultură unic nu putea fi concepută. Ce cultură originală şi mare se putea naşte la un popor, la care nu era o solidaritate în vederea unui ţel unic, Bucovina fiind mereu germanizată şi slavizată?! Cultura înaltă presupune unitate spirituală şi aceasta e legată de cea politică.

Cele două probleme cardinale panromâneşti din secolul al XIX-lea: unitatea românilor în cuprinsul Imperiului Habsburgic şi Unirea Principatelor – ca primă etapă a unităţii integrale – au fost cauze esenţiale pentru care au luptat intelectualii români din Bucovina şi respectiv cei din Moldova şi Muntenia. În fruntea bucovinenilor, alături de alţi intelectuali, s-au aflat membrii familiei Hurmuzaki.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

Cu toate că frații Hurmuzaki au fost adepții ideii moderate în mișcarea politică din cuprinsul Imperiului, mizând în primul rând pe unitatea culturală a românilor, istoria i-a plasat în fruntea evenimentelor de la 1848, cât și a celor referitoare la înfăptuirea dezlipirii Bucovinei de Galiția.

La 1857, chiar în anul când se stingea din viață, boierul și patriotul bucovinean Doxaki Hurmuzaki (1782–1857), tatăl celebrilor frați din prima generație a Hurmuzăkeștilor, își scria memorabilul său testament politic, care a rămas învățătură pentru generațiile viitoare. El arăta în testamentul său, publicat în ziarul „Telegraful român" de la Sibiu:

> Să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri. Aceste trei datorii sunt: patria, limba și biserica.
>
> Românească este țara aceasta în care trăim, câștigată și păstrată cu sângele strămoșilor noștri și înzestrată cu drepturi românești, care n-au putut să apună, pentru că sunt o proprietate nepieritoare a ei. Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o strămoșii noștri în timpii barbariei chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărata limbă a acestei țări, nici un drept nu s-a aflat în putere ca s-o desființeze. Biserica țării noastre este Biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletelor noastre (Hurmuzaki 1857).

Cele trei datorii despre care vorbea bătrânul Doxaki Hurmuzaki au fost un îndemn și o călăuză în activitatea fiilor și nepoților săi.

Revenind la situația românilor din Bucovina, începând de la 1848 încoace, trebuie să spunem că ei se confruntau cu trei probleme cardinale, fără de care un popor nu poate să-și păstreze identitatea sa națională și, bineînțeles, nu se poate afirma din punct de vedere cultural. Aceste doleanțe erau următoarele: 1) păstrarea limbii și a bisericii strămoșești; 2) necesitatea menținerii și dezvoltării în continuare a școlii românești; 3) prezența (formarea, educarea) unei clase a intelectualității naționale.

În contextul istoric nefavorabil al înfăptuirii unității românilor din secolul al XIX-lea în cuprinsul Imperiului Habsburgic, două au fost principiile supreme, în numele cărora au lucrat înainte de toate frații Hurmuzaki din Bucovina – în special „trifoliul" Eudoxiu, Gheorghe și Alexandru din prima generație – și anume: promovarea ideii naționale românești, adică păstrarea identității naționale în Bucovina și susținerea principiului unității de neam. Pe acesta din urmă, generația întâi a Hurmuzăkeștilor nu a mai apucat să-l vadă împlinit, așa cum s-a înfăptuit el în deceniul al doilea al secolului al XX-lea, în cadrul statului român unitar independent.

Încercând, din retrospectiva anilor, să urmărim realizările înfăptuite de ei, vom constata, că pentru Hurmuzăkești «savoire-faire» și «savoire-être» – formule, care justifică „meseria de a trăi" în înțelesul modern, pavesean, al noțiunii – nu constituiau un scop în sine, ci o finalitate, care a slujit în primul rând interesul național al românilor din Bucovina. Această familie a înscris o pagină de glorie în istoria românilor, și în special, a celor din Bucovina, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ei i-a revenit locul de frunte în toate manifestările social-politice și culturale ale provinciei înstrăinate de Țara Moldovei. Ecoul pe care l-a

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

avut opera culturală a fraţilor Hurmuzaki din prima generaţie s-a făcut simţit până în primele decenii ale secolului al XX-lea, când aspiraţiile celor din urmă Hurmuzăkeşti se perpetuau în activitatea unor distinse personalităţi, cum a fost, de exemplu, Sever Zotta – coborâtor din această familie de elită (Gorovei 1989: 699–704), care a ştiut să ţină în continuare aprinsă flacăra neamului străbun[2], prin ceea ce a făcut şi prin ceea ce a scris.

Revoluţia europeană de la 1848 pune pe plan local, în Bucovina, problema slavă sub diferitele ei aspecte şi mai ales ruteană. Rapiditatea cu care românii bucovineni au învins deznădejdea a fost benefică. Ei şi-au creat o structură politică şi intelectuală care gravita în jurul Hurmuzăkeştilor, încercând să-şi formeze o intelectualitate proprie, care se alcătuia la început din preoţi, dascăli şi învăţători. Între timp, mulţi fii de boieri din Bucovina au plecat la studii în Europa, la cele mai prestigioase instituţii de învăţământ din marile capitale europene, cum erau Viena, Parisul sau Roma. Aceştia, întorcându-se de la studii, au ştiut să redeştepte conştiinţa naţională, care aproape că amuţise după circa jumătate de secol de stăpânire străină, înrăutăţită şi mai mult de influenţa galiţiană, astfel că acţiunile intelectualilor români bucovineni se amplifică în anii 50–60 ai secolului al XIX-lea. Ele marchează o etapă de măsuri concrete şi îndrăzneţe în vederea culturalizării poporului. Era nevoie atunci de a menţine legăturile culturale cu românii din Principate şi din Transilvania. Aceste legături aveau menirea de a întări conştiinţa de sine a românilor din Bucovina, exact în perioada când ei trebuiau să ţină piept valului de deznaţionalizare impus de autorităţile austriece şi tradus cu atâta abilitate în viaţă de către Guberniul din Galiţia, cel puţin până la 1861.

În Conferinţa ţinută corului Societăţii „Armonia" din Cernăuţi, în ziua de 16 mai 1914, la Universitatea din Bucureşti, Nicolae Iorga, referindu-se la întreruperea legăturilor culturale care s-a produs la începutul secolului al XIX-lea între românii bucovineni cu fraţii din Principate, spunea:

> Aşa era în momentul acela, când s-a creat, pe lângă Moldova turcească (în sensul că se afla sub suzeranitatea Imperiului Otoman – n.n. I.L.), cum se zicea atunci, care a devenit parte integrantă, trupeşte şi sufleteşte, din Principatul României, cealaltă Moldovă, austriacă… Să vedem de ce legăturile nu s-au putut stabili la început, şi de ce a fost de nevoie ca aceste legături să fie reluate, după o întrerupere de mai bine de jumătate de veac, de o generaţie care nu este tocmai depărtată de noi, generaţia bunicilor celor mai tineri din d-voastră.
>
> A fost întâi o întrerupere quasi-totală a legăturilor culturale între noi. Eram aşa de aproape şi ne cunoşteam aşa de puţin! Natural că pe urma acestei necunoaşteri s-au introdus o mulţime de prejudecăţi, şi din partea noastră, şi din partea d-voastră. România, o ţară stricată, în părerea unora din bucovineni; Bucovina, o provincie românească pierdută, în părerea unora din România. Îndată ce ne-am cunoscut, am văzut foarte bine că acestea sunt păreri greşite, strecurate în minţi de oameni care aveau interese esenţiale să le strecoare (Iorga 1914: 7–9).

Iorga demonstrează că legăturile culturale între românii din Principate şi cei din Bucovina au fost întrerupte în primul rând deoarece au fost secularizate

[2] Tatăl lui Sever Zotta, Iancu Zotta, a fost unul dintre fruntaşii politici ai românilor din Bucovina, iar mama, Elena, era fiica lui Gheorghe Hurmuzaki şi a Eufrosinei Flondor.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

mănăstirile – centre de spiritualitate românească – prin care „o legătură culturală ar fi putut să existe între românii deveniți bucovineni şi românii rămaşi în Moldova”. În al doilea rând, guvernul austriac a sesizat imediat care pot fi rezultatele unor astfel de legături, importante pentru cultură şi pentru toate consecințele ei neapărate, şi atunci s-au luat măsuri urgente de a se uni Episcopia Rădăuțiului – sufragană Mitropoliei Moldovei – cu Mitropolia sârbească de la Carlovitz.

> Trecând peste Ardealul românesc, ignorând Moldova şi Țara Românească, ale românilor, biserica din Bucovina a fost legată cu patriarhatul sârbesc din Austria… Astfel, pe calea clerului nu se puteau păstra – odată ce mănăstirile fuseseră secularizate şi odată ce legătura ierarhică dintre Bucovina şi Moldova fusese ruptă – legăturile dintre bucovineni şi moldoveni (*Ibidem*: 12–14).

Acest lucru a fost sesizat în primul rând de către Hurmuzăkeşti. În toată această rezistență, „Mecca românismului” – Cernauca – i-a focalizat pe toți intelectualii, reuşind să mențină vie conştiința de neam. Meritul de pionierat al Hurmuzăkeştilor la formarea şi educarea unei clase a intelectualității naționale, cât şi a promovării culturii în Bucovina a fost uriaş. Ei au contribuit: a) La înființarea primului ziar românesc „Bucovina” – „gazetă românească pentru politică, religie şi literatură” (4 octombrie 1848–2 octombrie 1850), care a apărut din inițiativa şi pe spezele fraților Hurmuzaki. Redacția ziarului se afla în casa Hurmuzakeştilor de la Cernăuți (Luceac 2009: 39–47), care a fost identificată de curând. Ea se află în preajma Bisericii Sfânta Paraschiva din centrul fostei capitale a Bucovinei. Frații Gheorghe şi Alecu au fost şi redactorii acestui ziar; b) La întemeierea, în 1851, a Bibliotecii Țării, iar mai târziu, în 1857, şi a Bibliotecii gimnaziştilor români de la Liceul german din Cernăuți. Eudoxiu, Constantin şi Alexandru Hurmuzaki au îmbogățit Biblioteca Țării şi Biblioteca Societății cu fonduri de carte românească care apărea în România. Gheorghe Hurmuzaki, moştenind biblioteca personală a lui Eudoxiu, după moartea acestuia, a dăruit-o Bibliotecii Țării (Ratcu 1996: 109–122) din Cernăuți, la a cărei înființare şi susținere Eudoxiu Hurmuzaki a stăruit pe toate căile[3]; c) La înființarea *Reuniunii române pentru leptură (19 aprilie/ 1 mai 1862),* iar din ianuarie 1865 – a *Societății pentru literatura şi cultura română în Bucovina*. Fiind concepută ca o instituție culturală, Societatea a reuşit să adune pe toți cărturarii români din Bucovina şi să formeze o intelectualitate tânără, care mai târziu va juca un rol important în destinul politic şi cultural al provinciei. Timp de peste 80 de ani Societatea a grupat şi a călăuzit forțele intelectuale ale bucovinenilor; d) La conducerea nemijlocită a *Societății pentru literatura şi cultura română în Bucovina*.

În 1865, preşedinte a fost ales Gheorghe Hurmuzaki, care a deținut această funcție până la încetarea sa din viață, în 1882. Atât membrii din prima generație a Hurmuzăkeştilor, cât şi unii reprezentanți din cea de a doua generație au stat în fruntea Societății, în special, Eudoxiu (Doxuță) Gh. Hurmuzaki, între anii 1889–1899, ca preşedinte, cât şi Alexandru N. Hurmuzaki, mai târziu, ca vicepreşedinte.

[3] Specificăm că cele cinci scrisori ale lui Eudoxiu către Constantin în legătură cu Biblioteca Țării din Bucovina, cuprinse în fondul *Hurmuzaki* de la Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), dosar 316 (4 scrisori) şi dosar 318 (o scrisoare) au fost traduse din limba germană de autoarea articolului citat.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

Aşadar, Hurmuzăkeştii s-au aflat în fruntea Societăţii în cea mai frumoasă perioadă (perioada de aur) a activităţii ei; e) La fondarea organului de presă al Societăţii – „Foaia Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", având experienţa ziarului „Bucovina" de la 1848–1850, editat şi redactat cu pricepere de către fraţii Hurmuzaki. În „Foaia Societăţii…" nu se urmăreau doar cele două principii ce s-au respectat în ziarul „Bucovina", adică, ideea naţională românească şi ideea unităţii de neam. Aici s-a publicat şi foarte multă literatură originală; f) La obţinerea în 1848–1849 a unei catedre de limba şi literatura română la Gimnaziul superior de stat din Cernăuţi, unde tot Hurmuzăkeştii au avut un rol decisiv pentru ca titularul catedrei să ajungă Aron Pumnul. De fapt, geneza, evoluţia şi afirmarea clasei intelectuale româneşti în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea se datorează prezenţei şcolii (Luceac 2000: 74). Seria începe cu înfiinţarea, în 1808, a Liceului (Landgymnasium), devenit ulterior Liceul „Aron Pumnul", apoi continuă cu Institutul Teologic (1828), cu Catedra de limba şi literatura română (1849) şi culminează cu înfiinţarea Universităţii Francisco-Josefine (1875) din Cernăuţi; g) La dezlipirea Bucovinei de Galiţia. Şi aici îl amintim în primul rând pe Eudoxiu Hurmuzaki–istoricul şi omul politic providenţial pentru Bucovina. Căci dacă nu a dictat la timpul său faimoasa *Petiţia Ţării (Landespetition)* din iunie 1848, cerând prin ea dezlipirea Bucovinei de Galiţia şi constituirea ei într-o provincie separată, atunci cu siguranţă el a alcătuit noua şi temeinica pledoarie din *Pro Memoria zur bukowiner Landespetition vom Jahre 1848*, cu o largă documentare istorică, având la bază ideea romanităţii românilor şi a unităţii lor etnice. Acest reprezentant al primei generaţii a Hurmuzăkeştilor s-a evidenţiat ca unul dintre ctitorii istoriografiei româneşti moderne, ca „eliberator" al Bucovinei şi artizan al vieţii parlamentare a Ducatului (Luceac 2007: 9–59); h) La lupta acerbă în favoarea înfiinţării unei catedre de Istoria Românilor (să ne amintim de conferinţele lui Alecu Hurmuzaki, în special, de conferinţa *Carele e caracterul şi tendinţa învăţământului public la noi*). În ceea ce priveşte Catedra de istorie a românilor, ea se va deschide abia la 1912, când tânărului profesor Ion I. Nistor i se va încredinţa Catedra de istorie sud-est europeană la Universitatea din Cernăuţi. Fraţii Hurmuzaki – Gheorghe şi Alecu,– cât şi alţi intelectuali s-au străduit să deschidă la Institutul de studii filozofice (instituţie românească de învăţământ superior de până la inaugurarea în 1875 a Universităţii cernăuţene) o catedră de limba şi literatura română, să obţină de asemenea ca româna să fie introdusă ca limbă de predare şi la Institutul de Teologie din Cernăuţi (1848); i) La editarea Calendarelor Societăţii; î) La susţinerea teatrului românesc şi organizarea unor turnee ale trupelor de teatru din Ţară în Bucovina (Hurmuzaki 1868b: 172–173). Acestea au fost trupele de teatru ale Ştefaniei (Fany) Tardini (1864, 1865), Mihail Pascaly (1869), Matei Millo (1871), apoi turneele trupelor de teatru ale lui Mihail Galino (1872), Maria Vasilescu (1874) etc.; j) La iniţierea şi menţinerea colaborării lui Vasile Alecsandri mai întâi la ziarul „Bucovina" şi apoi la „Foaia Societăţii…", ceea ce a contribuit fundamental la dezvoltarea şi îmbogăţirea literaturii originale în Bucovina (Rădulescu-Pogoneanu 1940) şi la sporirea patrimoniului cultural al românilor, în general; k) La înfiinţarea unei universităţi româneşti. (Dacă totuşi în 1875 s-a deschis o universitate germană în Cernăuţi, deputaţii români din Parlamentul austriac, şi în special Gheorghe Hurmuzaki, au cerut insistent cel puţin o Catedră de limba şi literatura română în cadrul acestei

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

universități. Cererea le-a fost satisfăcută. Primul titular al acestei catedre a fost numit Ion Gheorghe Sbiera); l) La editarea între 1881–1884 a revistei Societății „Aurora Română" (redactor Ion Bumbac); m) La menținerea legăturilor culturale cu intelectualii din Transilvania (Luceac 2000: 38–48), în special, cu George Barițiu, cât şi cu cei din Principatele unite, despre care am amintit mai înainte; n) La organizarea ciclurilor de conferințe publice cu caracter ştiințific şi cultural; o) La susținerea diverselor acțiuni culturale, cum a fost culegerea de cântece şi arii naționale românești din Bucovina, în baza cărora s-a născut Albumul în patru fascicole a celor *48 Aires nationaux roumains,* album întocmit şi publicat în 1855 la Lemberg de către Carol Miculi, fost elev al lui Frédéric Chopin sau la susținerea celor două concerte la Cernăuți, în primăvara anului 1847, de către celebrul compozitor şi pianist ungar Ferenc Liszt (Luceac 2006: 97–103), la îndemnul lui Eudoxiu Hurmuzaki; p) La înființarea bibliotecilor şcolare săteşti etc.

Cât priveşte activitatea culturală a fraților Hurmuzaki, ea este bine ilustrată în corespondența acestora. Citățm un fragment dintr-o scrisoare adresată lui George Barițiu de către neobositul Constantin Hurmuzaki, care, pe lângă ocupațiile ce le avea în Moldova, ca demnitar de stat, a manifestat un interes deosebit pentru dezvoltarea artei muzicale naționale românești din Bucovina, îngrijindu-se de soarta Albumului în patru fascicole a celor *48 de Arii naționale românești,* album întocmit şi îngrijit, după cum am mai amintit, de către Carol Miculi, cunoscut compozitor, celebru pianist şi unul dintre primii profesori de muzică ai lui Ciprian Porumbescu. Iată ce scria Constantin Hurmuzaki lui Barițiu:

> Dacă ați ales, în anul trecut, pe la iunie sau iulie, în „Bucovina", un articol al meu, despre concertul lui Miculi, şi colecțiunea făcută de el, Vă puteți acuma încredința, din alăturatul cântec, că am scris adevărul. Păr-acum, acest rar talent au transcris sub nemijlocita asistență şi îmboldire a mea şi a surorii mele Săftica[4], după executarea celor mai buni lăutari, ce i-am adus din toate părțile, mai bine de 36 de cântece naționale, din cele mai frumoase, care curând se vor trimite la Lipsca. De nu asistam eu şi soră-mea, dânsul fiind cam leneş, nu compunea nici trei cântece. Dar aşa, având aspră execuție în spate, n-au avut ce face (Bănescu 1911: 93-94).

Aceste cântece au pus baza ulteriorului album în patru fascicole, în care găsim doine, hore, balade şi cântece ciobăneşti, culese de la lăutarii şi interpreții populari din nordul Moldovei, descoperiți de către Eufrosina, Eliza, Constantin şi Alecu Hurmuzaki.

Sever de Zotta publică în 1936, în cernăuțeanul „Allgemeine Zeitung" un articol intitulat *Franz Liszt în Cernăuți*, consacrat omagierii celei de-a 50-ea aniversări de la moartea celebrului muzician ungar. În varianta românească a acestui articol, rămasă până astăzi nepublicată, găsim următoarea informație: „În ziua de 29 mai (citeşte *26 mai 1847* – aceasta este data exactă, precizată ulterior de Zotta, la care Liszt a plecat din Cernăuți spre Iaşi – n.n. I.L.), Liszt părăseşte Cernăuții, oprindu-se trei zile la Iaşi. De aici pleacă la Galați, unde se îmbarcă pentru Constantinopol". Tot în acest articol, Sever Zotta menționează în alt context: „În schimb s-a întâlnit C[onstantin] Hurmuzaki cu el la Iaşi, în ianuarie 1847, unde

[4] Eliza, numită şi Săftica Sturdza (născută Hurmuzaki) (1821-1885). Ea îşi doarme somnul de veci în cimitirul fostului conac Sturdza de la Miclăuşeni, alături de frații Constantin şi Alecu Hurmuzaki.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

locuia în casele… (aici se întrerupe manuscrisul, câteva foi din el fiind lipsă – n.n. I. L.)”[5].

Din cele citate reiese că Liszt s-a întâlnit cu Constantin la Iaşi în două rânduri. În prima lui călătorie prin Ţările Române din ianuarie 1847 şi în cea de a doua vizită, întreprinsă în mai 1847, în drum spre Constantinopol, când Franz Liszt a susţinut şi cele două concerte la Cernăuţi. În capitala Bucovinei Liszt a fost primit, pe lângă alţi intelectuali de origine germană[6], şi de către Doxaki – tatăl, fiii Gheorghe şi Nicu Hurmuzaki. Iar în Moldova, la Iaşi, compozitorul s-a aflat în anturajul lui Constantin Hurmuzaki (Luceac 2000: 214–215).

Gestul lui Eudoxiu Hurmuzaki de a-l sfătui şi de a insista ca Ferenc Liszt să treacă prin Cernăuţi şi să concerteze în capitala Bucovinei demonstrează că el a ţinut să prezinte societăţii cernăuţene o valoare a muzicii europene şi universale. Aceasta era o strategie de gândire modernă a generaţiei de la 1848 a intelectualilor din familia Hurmuzaki. Cultura naţională, câtă exista, trebuia integrată în circuitul european, de aceea Hurmuzăkeştii s-au orientat după situaţia care exista la Cernăuţi încă de prin anii 1830-1840, când intelectualitatea de aici arăta un interes sporit pentru muzică (Kaindl 1898: 209).

Aceste cuceriri nu erau lucruri uşoare, întrucât se cunoştea atitudinea neprietenească a Habsburgilor şi mai ales a galiţienilor faţă de români. Ele au redat bucovinenilor un drept ce l-au avut întotdeauna şi l-au întărit prin slava lor. Nici unuia dintre istoricii şi oamenii politici de atunci nu i se poate reproşa că nu a sesizat, cunoscut şi chiar combătut invazia străinilor. Dar trebuie să recunoaştem, că înainte de toate, ei aveau obligaţia sfântă de a dovedi cine sunt, ce drepturi au moştenit şi că aceste drepturi le reveneau în continuare.

În centrul tuturor acestor manifestări şi începuturi, pe lângă ceilalţi intelectuali cărturari din Bucovina, s-au aflat, în primul rând, membrii familiei Hurmuzaki.

Ctitori de publicaţii, întemeietori de societăţi culturale româneşti, apărători ai bisericii, preţuitori ai limbii şi datinilor strămoşeşti; propagatori ai teatrului profesionist românesc în Bucovina; apărători ai şcolii şi istoriei naţionale – pavăză împotriva germanizării şi slavizării elementului autohton; adevăraţi pionieri ai culturii şi civilizaţiei moderne din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea – aşa îi vedem pe Hurmuzăkeşti, în virtutea exerciţiului de astăzi al memoriei.

Pentru ca şi în vremurile noastre să putem să ne păstrăm identitatea, în pofida condiţiilor, uneori nefavorabile, de afirmare naţională a minorităţilor într-un stat unitar şi independent, trebuie să apelăm mereu la memoria istorică. Opera culturală

[5] A.N.I.C., fond *Sever Zotta*, dosar 100, f. 5-13; 29rv; 32rv.

[6] Este vorba despre Ritter Umlauff von Frankwell, fost pe vremuri preşedinte al Tribunalului din Cernăuţi, om de altfel cu merite faţă de naţiunea română, întrucât în 1842 a cerut printr-un raport înfiinţarea unei catedre pentru limba şi literatura română. Preşedintele era un meloman şi poet, iar sosirea lui Liszt îi răpise aproape echilibrul sufletesc, făcându-l să dea o atenţie numai secundară serviciului. „Liszt”, scrie fiul său Viktor în cartea *Leben und Wirken eines oesterreichischen Insti = mannes*, Wien, F. Maur & Comp. (*Viaţa şi activitatea unui magistrat austriac*), cuprinzând biografia tatălui autorului, „a dat în Cernăuţi, de care se ataşase, două concerte şi a rămas acolo peste o săptămână. Ultima seară a petrecut-o în casa lui Umlauff într-o societate veselă, de care nu se putea despărţi şi abia în zorii zilei s-a urcat în careta poştei. Umlauff a dat expresie entuziasmului său faţă de acest rar om prin două poezii, pe care le-a tipărit anonim şi le-a împărţit în public” (p. 57). Mai târziu Umlauff a publicat în „Bucovina” o poezie dedicată lui Doxaki Hurmuzaki (p. 61).

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

și națională a Hurmuzăkeștilor, înfăptuită în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea trebuie să ne slujească drept etalon de conduită, fiindcă ea a fost și rămâne o construcție fundamentală pentru identitatea și cultura românească.

Bibliografie

Balan 1925: Teodor Balan, *Moșia Cernauca și familia Hurmuzachi*, Cernăuți.

Beck 1985: Erich Beck*, Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965–1975*, Dortmund.

Bănescu 1911: Nicolae Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc".

Dan 1925: Dimitrie Dan, *Rolul preoțimii în menținerea românismului de la robirea (1775) la dezrobirea Bucovinei (1918)*, Cernăuți.

Gorovei 1989: Ștefan S. Gorovei, *Un precursor: Sever Zotta*. Extras din AIIA (X), în „Arhiva Genealogică", I, p. 699-704.

Hurmuzaki 1857: Doxaki Hurmuzaki, în „Telegraful român", nr. 32, Sibiu.

Hurmuzaki 1868a: Alecu Hurmuzaki*, Carele e caracterul și tendința învățământului la noi?,* în „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina"**,** An. IV, nr. 3.

Hurmuzaki 1868b: Alecu Hurmuzaki*,Teatrul național la Cernăuți*, în „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina", IV, nr. 6 și 7 (iunie-iulie), 1868, p. 172–173.

Hurmuzaki 1849: Eudoxiu Hurmuzaki, *Pro Memoria zur bukowiner Landespetition vom J. 1848,* în „Betreff der provinziellen Stellung der Bucovina", Czernowitz.

Hurmuzaki 1962: Eudoxiu Hurmuzaki*, Documente privind istoria României, Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki* (serie nouă), București.

Iorga 1905: Nicolae Iorga*, Neamul românesc în Bucovina,* București.

Iorga 1914: Nicolae Iorga*, Legăturile culturale între Bucovina și Principatele Românești,* București, Editura Casei Școalelor.

Kaindl 1898: Raimund Friedrich Kaindl, *Geschichte der Bukowina*, Czernowitz.

Loghin 1943: Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina la 80 de ani. Istorie și realizări (1862–1942)*, Cernăuți.

Luceac 2000: Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Editura *Alexandru cel Bun* – Cernăuți, Editura *Augusta* – Timișoara.

Luceac 2006: Ilie Luceac, *Câteva notițe despre istoricul Sever Zotta și articolul său* Franz Liszt la Cernăuți, în„Academica" serie nouă, Anul XVI, Nr. 185–186 (48–49), p. 97–103.

Luceac 2007: Ilie Luceac, *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei–Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.* Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac. Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București.

Luceac 2009: Ilie Luceac, *Încă o dată despre casa Hurmuzaki din Cernăuți*, în „Glasul Bucovinei", An. XVI, nr. 3(63), p. 39–47.

Morariu 1986: Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu,* vol. I, București, Editura Muzicală.

Nistor 1916: Ion I. Nistor*, Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni,* București, Editura Casei Școalelor.

Onciul 1922: Dimitre Onciul*, Din istoria Bucovinei***,** Chișinău, Editura Universitas.

Platon 1974: Gh. Platon, *Rădăcinile istorice ale revoluției române de la 1848*, București, Editura Academiei R.S.R.. Extras din AIIA(X), Iași, XI, p. 37.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)

Porumbescu 1943: Iraclie Porumbescu*, Amintiri*, Ediție îngrijită de Ion Ştefan, Editura Gorjan (Muncă şi lumină).
Ratcu 1996: Ileana-Maria Ratcu**,** *Din corespondența familiei Hurmuzaki. Date privind înființarea primei biblioteci publice din Bucovina, „Biblioteca Țării”***,** în „Hrisovul” (buletin al Facultății de Arhivistică), serie nouă, Tom II, Bucureşti, p. 109–122.
Rădulescu-Pogoneanu 1940: Elena Rădulescu-Pogoneanu, *Viața lui Vasile Alecsandri,* Craiova Editura Scrisul Românesc S. A., p. 114–122; 127–133; 226–232.
Sbiera 1899: Ion Gheorghe Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei din 1848–1850 dimpreună cu nişte Notițe despre familia Hurmuzachi,* Cernăuți.
Trebici 1996: Vladimir Trebici*, Demografie-excerpta et selecta* (Academicianul la vârsta de 80 de ani), Bucureşti, Editura Enciclopedică.
Vatamaniuc 1994: Dimitrie Vatamaniuc*, Eminescu şi Bucovina*, în „Glasul Bucovinei“, An. I, nr. 2.
Wagner 1975, Rudolf Wagner*, Alma Mater Francisco-Josephina. Die deutschsprächie Nationalitäten-Universität in Czernowitz,* München, Verlag Hans Meschendorfer.
Wickenhauser 1881–1891: Franz Adolf Wickenhauser*, Molda oder Beiträge zur Geschichte der Moldau und Bukowina,* 4 Bände, Czernowitz.
Zub 1975: Alexandru Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iaşi, Editura Junimea.

The Hurmuzaki Family: A Memory Exercise for the Sake of Romanian Identity Preservation in Bukovina

In terms of unfavourable historical context of Romanian entity, founded in the content of the Habsburg Empire in the 19th century, two supreme criteria served as inspiration for Hurmuzaki brothers of first generation descent in Bukovina- that is the trio Eudoxiu, Gheorghe and Alexandru – namely, the promotion of Romanian national idea, in other words, the preservation of Romanian identity in Bukovina and the support of the national unity idea. The latest had not to be seen brought to life by the first generation of the Hurmuzakis, emerging in the second half of the 20th century in form of the Romanian independent sovereign state.

The Hurmuzakis input all their background, professional skills and political abilities in favour of the Romanians from Bukovina, moreover, grasping the fact, that until 1848, Bukovina was in a big need of strong intellectual stratum, as well as original and creative culture, conditions crucial for affirmation and maintaining of a people's identity.

One of the Hurmuzaki family achievements during the corresponding period might be considered fundamental. Apart from other intellectuals, they knew how to plant the outlines of the national culture in Bukovina and show the right direction to the local Romanian society, so that the Romanian intellectual class (including the second generation of the Hurmuzaki family) could essentially contribute to the realization of national unity idea, which culminated into a Union Act of 1918.

Publicists, Romanian cultural associations founders, ecumenical defenders, language and ancestral tradition praises, spreaders of Romanian professional theatre in Bukovina; national history and educational defenders standing against Germanisation and Slavicisation of the native element; real pioneers of the modern culture and society of the 2nd half of the 19th century, this is how we perceive the Hurmuzaki family in the virtue of the present memory exercise for the sake of preservation of the national identity, so that the modern society, despite the, sometimes, unfavourable conditions, could nurture the idea of the identity of the national affirmation of the minorities within an Unitarian and independent state.

BDD-V2649 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:09 UTC)